

סוגיה יד: מלאכת יום טוב (15): הרקדת קמח ביום טוב

רקע

הרקדת קמח היא דוגמא נוספת למלאכת אוכל נפש שניתן לעשותה מערב יום טוב. לפיכך יש לדון במלאכה זו על פי הכללים שלמדנו לעיל.

מקורות

- א. כט: "תנו רבנן אין שונין קמח ביום טוב.... מבי נשא לא הוה עבדא"
- ב. תוס' ד"ה אגבא
- רי"ף טז. באלפס, "ת"ר אין שונין קמח.... בבי נשא לא הוה עבדה", ור"ן ד"ה תנו רבנן אין
- רא"ש סי' טז
- רמב"ם הל' שביתת יום טוב פ"ג הי"ד והשגת הראב"ד
- ג. שו"ע סי' תקן סע' ב ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק ח, יב-יד]

הסבר הסוגיה

"אין שונין קמח ביום טוב משום רבי פפייס ורבי יהודה בן בתירא אמרו שונין ושויין שאם נפל לתוכן צרור או קיסם ששונין". [ברייטא כט:]

בתקופת הגמרא היו רגילים לרקד את הקמח לאחר טחינתו כדי להסיר את הפסולת הנמצאת בו, ולחזור ולשנות [=לרקד שנית] לפני השימוש כדי לייפותו. את שתי המלאכות הללו ניתן לעשות מערב יום טוב, אבל הרקדה נעשת לימים רבים, ושניית הקמח מלאכה יומיומית.

הרקדת קמח אסורה לכולי עלמא ככל מלאכה הנעשת לימים רבים שאסורה ביום טוב. בשניית קמח נחלקו התנאים, רבנן אוסרים שניית קמח ורבי פפייס ורבי יהודה בן בתירא מתירים.

הר"ן [טז. באלפס ד"ה תנו] מביא שני הסברים למחלוקת התנאים:

- א. רבנן אוסרים מפני שאפשר לשנות את הקמח מערב יום טוב, ורבי פפייס ורבי יהודה בן בתירא מתירים אף מלאכה שאפשר לעשותה מערב יום טוב.
- ב. כולי עלמא מתירים מלאכה שאפשר לעשותה מערב יום טוב, ואוסרים רק מלאכה הנעשת לימים רבים. רבנן אוסרים לשנות קמח כיוון שיכולים להחליף מלאכה זו במרקד, ורבי פפייס ורבי יהודה בן בתירא אינם גוזרים שונה קמח אטו מרקד.

מרש"י [ד"ה שוין, כל שכן דאסור] משמע שרבי פפייס ורבי יהודה בן בתירא מתירים מפני ששניית קמח אינה מפרידה בין הסולת לבין הסובין אלא רק מייפה את הקמח, ואינה מהוה מלאכה. חכמים אוסרים לטרוח בדבר שניתן לעשותו מערב יום טוב.

נחלקו האמוראים בפסק ההלכה בשניית קמח. מרב יוסף משמע שמותר לשנות קמח ללא שינוי, ומרב אשי משמע שמותר לשנות רק בשינוי. הרי"ף [טז. באלפס] מביא את שתי המימרות גם של רב יוסף וגם של רב אשי, מפרש הרא"ש [סי' טז] שהרי"ף מלמד שאין צריך שינוי גדול של ניפוי הקמח על גב הנפה [כמובא במימרא של רב יוסף], אלא מספיק שינוי קטן ששונה הקמח על גבי השולחן [כמובא במימרא של רב אשי]. הרמב"ם [פ"ג הי"ד] לא חילק בין שני השינויים, ומתיר באחד מהם. הרי"ן מעלה אפשרות שמותר לשנות קמח ללא שינוי, ואשתו של רב אשי החמירה על עצמה.

לעיל בסוגיית מלאכת טחינה עסקנו בצורך בשינוי בטחינה, ההסברים שמובאים שם תקפים לכאן. הרשב"ם [כט: בתוד"ה אגבא] מתיר לרקד בשינוי. שיטתו צריכה עיון, שלא מצאנו ששינוי מתיר מלאכה גמורה.

סיכום

הרקדה נעשת לימים רבים, ולכן רוב הראשונים אוסרים אותה אפילו בשינוי. הרשב"ם מתיר אותה בשינוי. שניית קמח אינה נעשת לימים רבים, אך אפשר לעשותה מערב יום טוב. הרא"ש מתיר אותה בשינוי קטן, הרמב"ם מצריך שינוי, ואינו מחלק בין שינוי קטן לשינוי גדול. הרי"ן מעלה אפשרות שמותר ללא שינוי כלל.

הלכה

השו"ע [סי' תקו סע' ב] פוסק שאסור לרקד אפילו בשינוי, ומותר לשנות בשינוי. אם נפל לתוכו צרור או קיסם מותר לשנותו ללא שינוי, שהרי לא היה אפשר לשנותו מערב יום טוב.